

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В XIX СТ.: БУРЖУАЗНІ РЕФОРМИ

План

- Селянська реформа
- Земська та міська реформи
- Судова реформа
- Реформа армії, поліції, тюремної системи

СЕЛЯНСЬКА РЕФОРМА 1961 р.

БОЖІЕЮ МИЛОСТІЮ
МЫ, АЛЕКСАНДРЪ ВТОРЫЙ,
ИМПЕРАТОРЪ И САМОДЕРЖЕЦЪ
ВСЕРОССИЙСКІЙ,
ЦАРЬ ПОЛЬСКІЙ, ВЕЛИКІЙ КНЯЗЬ ФИНЛЯНДСКІЙ,
и прочая, и прочая, и прочая.

Объявляемъ всѣмъ НАШИМЪ вѣрноподаннымъ.

Божіимъ Провидѣніемъ и священнымъ закономъ престолонаследія былъ призванъ на прародительскій Всероссійскій Престолъ, въ соответствии сему призванію **МЫ** положили въ сердцахъ **СВОЕМЪ** обѣтъ обнимать **НАШЕЮ** Царскою любовію и попеченіемъ всѣхъ **НАШИХЪ** вѣрноподанныхъ всякаго званія и состоянія, отъ благородно владычащаго мечемъ на защиту Отечества до скромно работающаго ремесленнымъ орудіемъ, отъ проходящаго высшую службу Государственную до проводящаго на поляхъ борозду сохою или плугомъ.

Вникая въ положеніе званій и состояній въ составѣ Государства, **МЫ** усмотрѣли, что Государственное законодательство, дѣлательно благоустроивъ высшія и среднія сословія, опредѣляя ихъ обязанности, права и преимущества, не достигло равномерной дѣятельности въ отношеніи къ людямъ крѣпостнымъ, такъ называемымъ потому, что они, частію старыми законами, частію обычаемъ, потомственно укрѣплены подъ властію помѣщиковъ, на которыхъ съ тѣмъ вмѣстѣ лежитъ обязанность устроить ихъ благосостояніе. Права помѣщиковъ были донинѣ обширны и не опредѣлены съ точностію закономъ, мѣсто котораго заступали преданіе, обычай и добрая воля помѣщика. Въ лучшихъ случаяхъ изъ сего

- У лютому 1855 р. на престол вступив Олександр II.
- 19 лютого 1861 цар підписав маніфест та низку законів про скасування кріпосного права

Селяни отримали право без дозволу поміщика

- займатися ремеслом і торгівлею
- змінювати місце проживання
- купувати власність рухому й нерухому
- укладати угоди
- поступати до навчальних закладів і на службу
- змінювати соціальний стан

Поміщики не могли продавати й купувати селян, втручатися в їх сімейні справи.

Але землю селяни мали викупити у поміщиків. При укладанні угоди селянин сплачував 20%, решту суми держава надавала у кредит, який слід було виплатити протягом 49 років.

У селах та
волостях
(волость -
кілька сіл)
були створені
органи
селянського
само-
врядування.

Селянський сход домогосподарів розподіляв землю, податки, рекрутські набори, дозволяв вихід з общини, обирав посадових осіб, зокрема сільського старосту.

Волосний сход складався з виборних від сіл (1 від 10 дворів) і вирішував у межах волості ті ж питання: рекрутська повинність (рознарядка по селах), збір податків, відбуття селянами повинностей, общинного землеволодіння, обирав волосне управління на чолі з **волосним старшиною** та **волосний суд**.

Волосний старшина виконував рішення сходу та поліцейські функції (затримання бродяг, дезертирів).

Волосний суд розглядав малозначні кримінальні та цивільні справи селян.

Волосне правління складалося з волосного старшини, сільських старост, збирачів податей, вирішувало господарчі та інші місцеві питання, контролювало сільські общини.

Органи селянського управління підпорядковувалися місцевій адміністрації, зокрема, поліції.

ЗЕМСЬКА РЕФОРМА 1864 р.

1 січня 1864 р. цар затвердив Положення про губернські та повітові земські установи

Запроваджувалися губернські та повітові земські збори – розпорядчі органи, які надавали допомогу у проведенні державних зборів відали місцевим бюджетом, дорогами, охороною здоров'я, освітою.

- Система виборів членів зборів (гласних) гарантувала перевагу представникам дворянства (високий майновий ценз, а для селян – непрямі вибори).
- Спочатку вибирали членів повітових зборів, які потім обирали представників до губернських зборів.

Земства були підконтрольні урядовим органам (губернатору та поліції), не мали адміністративної влади, реалізували свої рішення через державні органи, зокрема поліцію.

МІСЬКА РЕФОРМА 1870 р.

- Міське положення, затверджене 16 червня 1870 р. передбачало створення органів міського самоврядування.
- Розпорядчими органами були міські думи, а виконавчими – обрані думами міські управи.

Компетенція міських дум та управ: благоустрій міста, пожежна безпека, місцева торгівля та промисловість, охорона здоров'я та освіта.

На міські думи були покладені витрати по утриманню пожежної команди міста, поліції, в'язниць.

Члени думи (гласні) обиралися населенням, незалежно від станової належності на 4 роки. Право обирати та бути обраним мала незначна частина населення через високий майновий ценз.

Міські органи самоврядування перебували під контролем царської адміністрації – Міністерства внутрішніх справ та губернаторів

СУДОВА РЕФОРМА

В 1864 р. були затверджені Судові статuti, що запроваджували нові принципи судоустрою і судочинства

Судові статuti склалися із чотирьох законів:

- Засади судових положень (загальні принципи правосуддя)

- Статут карного судочинства

- Статут цивільного судочинства (цивільний процес)

- Статут про покарання, що накладаються мировими судьями

СУДОВА РЕФОРМА

Проголошувалися буржуазні принципи
судоустрою, зокрема, було запроваджено:
чітку систему судових інстанцій

загальний суд для всіх станів

суд присяжних

прокурорський нагляд

рівність усіх перед судом;

незалежність суду, відокремлення його від
адміністрації

незмінюваність, незалежність та частково

виборність суддів

відокремлення суду від попереднього

слідства

СУДОВА РЕФОРМА

Встановлювалися принципи буржуазного судового процесу:

рівність сторін судового процесу

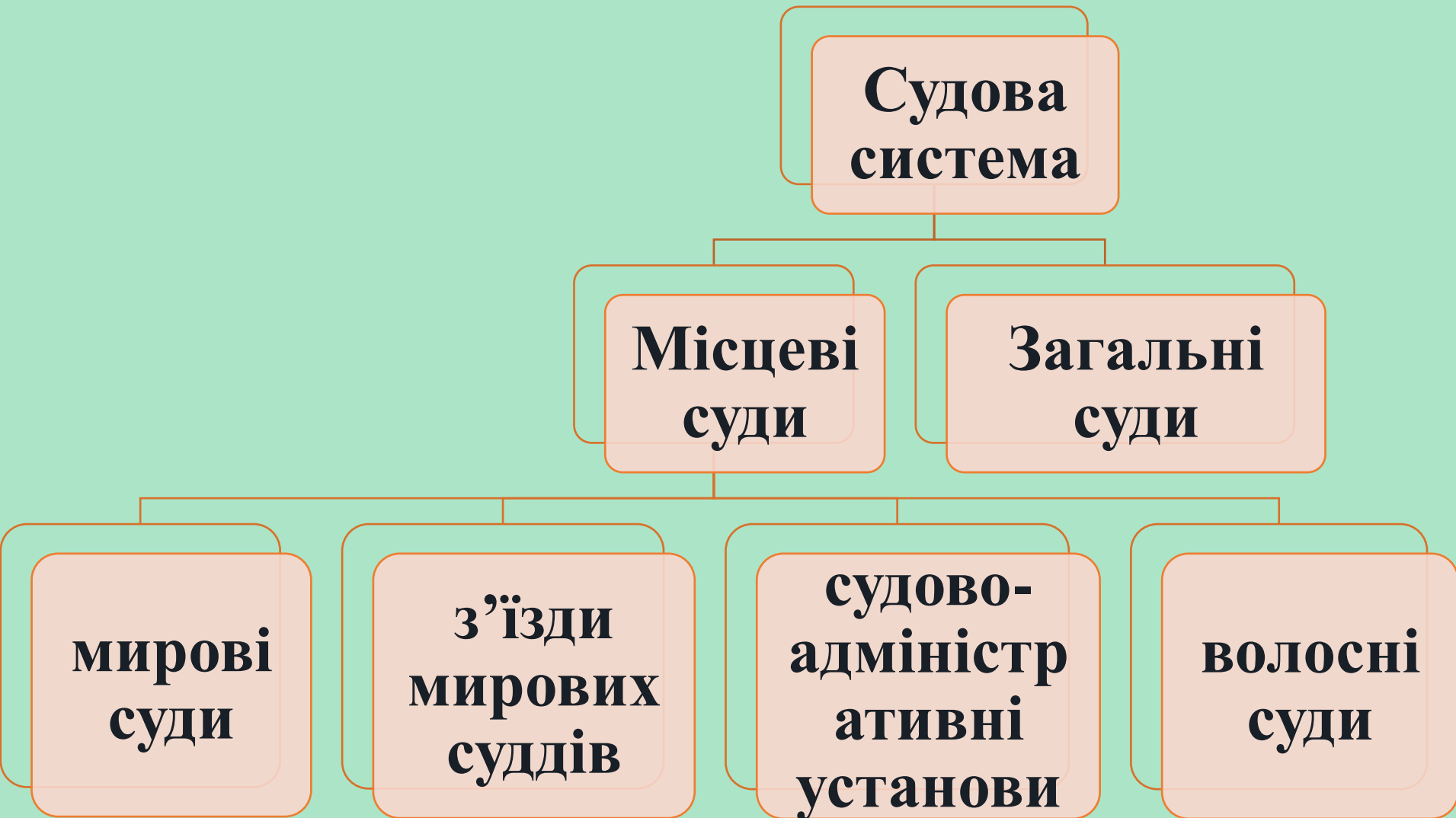

участь у процесі обвинувачення і захисту

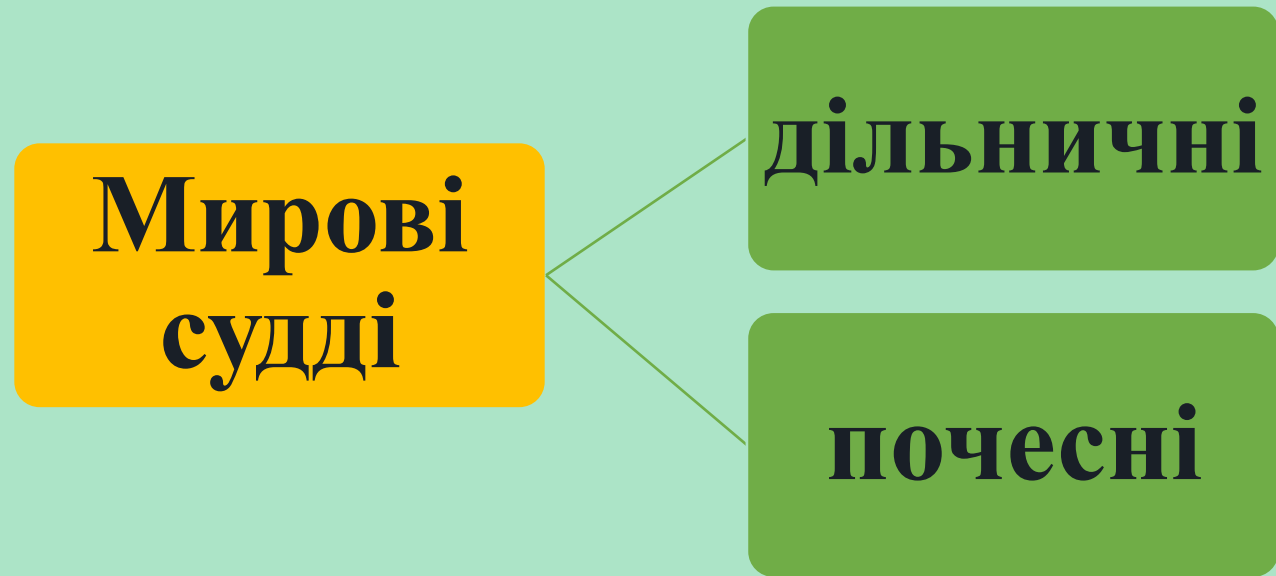
апеляція і касація

гласність і відкритість процесу

Судова система поділялася на дві гілки: місцеві та загальні суди.

- **Виборні мирові суди розглядали одноособово цивільні та дрібні кримінальні справи**

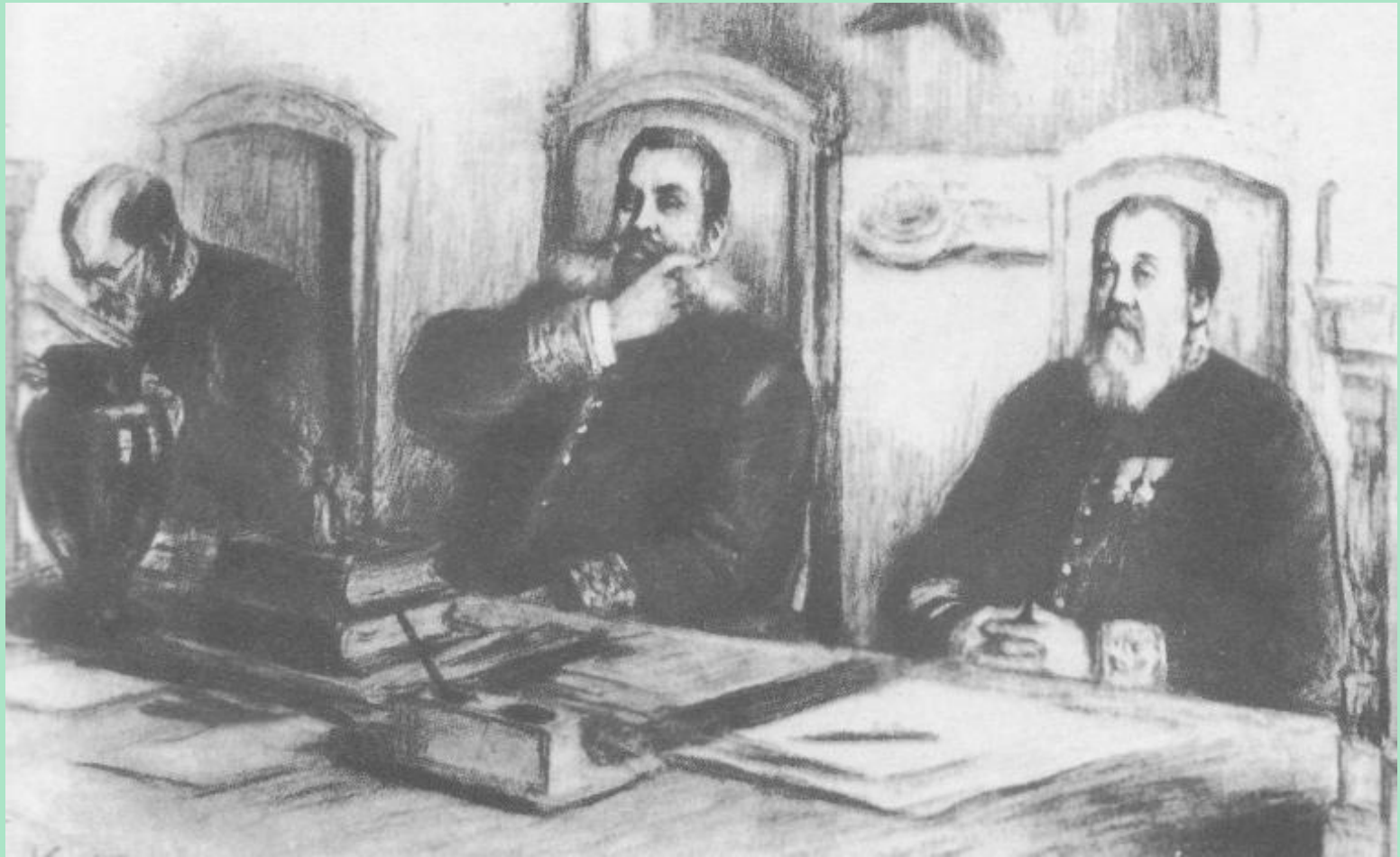
- **Мирові судді округу утворювали з'їзд мирових суддів, який був апеляційною інстанцією для дільничних суддів**

Загальними судовими органами були **окружні суди** (судовий округ, як правило, співпадав з губернією) та **судові палати** (поширювали свою діяльність на кілька губерній).

Окружний суд складався з коронних суддів та присяжних засідателів і розглядав кримінальні справи з присяжними, та цивільні справи без присяжних.

- **Судові палати** – були судом першої інстанції у найважливіших кримінальних справах (державні та деякі посадові злочини) та другою, апеляційною інстанцією для окружних судів по справах, розглянутих без присяжних засідателів.

Касаційною інстанцією для усіх судів імперії були два департаменти Сенату – кримінально-касаційний та цивільно-касаційний.

Змінилися функції прокуратури. Прокуратура зобов'язувалася наглядати за законністю діяльності суду, слідства і місцями позбавлення волі.

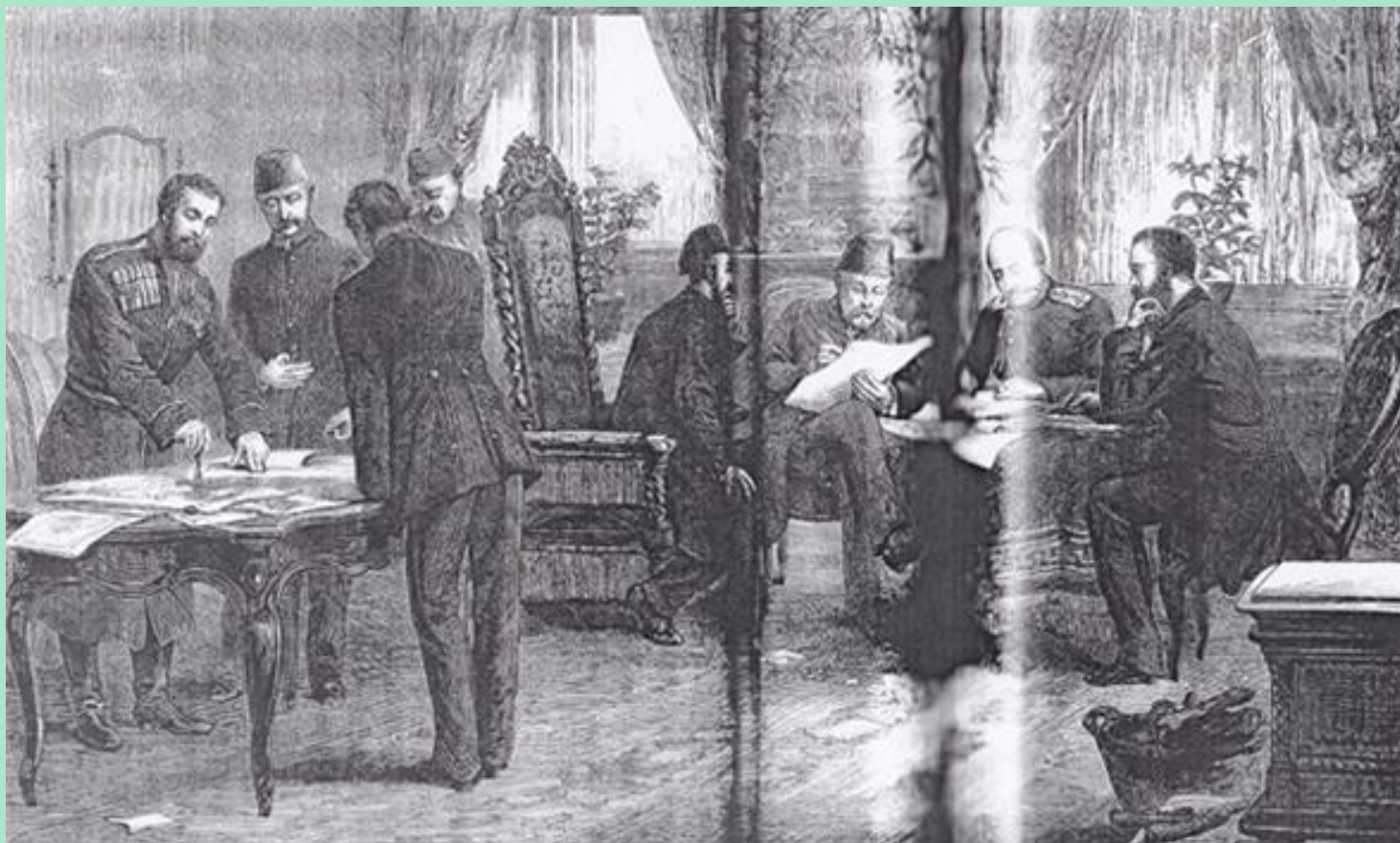
Прокурори мали підтримувати обвинувачення в суді, виносити протести на незаконні вироки та рішення судів.

Започатковувалися посади судових слідчих, які порушували кримінальне переслідування, проводили слідчі дії.

Було запроваджена
адвокатура.
Адвокати поділялися
на **присяжних**
повірених, які
працювали у колегіях
при судах, і
приватних
повірених, які діли
по довіреності сторін
з дозволу суду.

Для посвідчення ділових паперів, оформлення угод та інших актів засновувалася **система нотаріальних контор** у губернських і повітових містах.

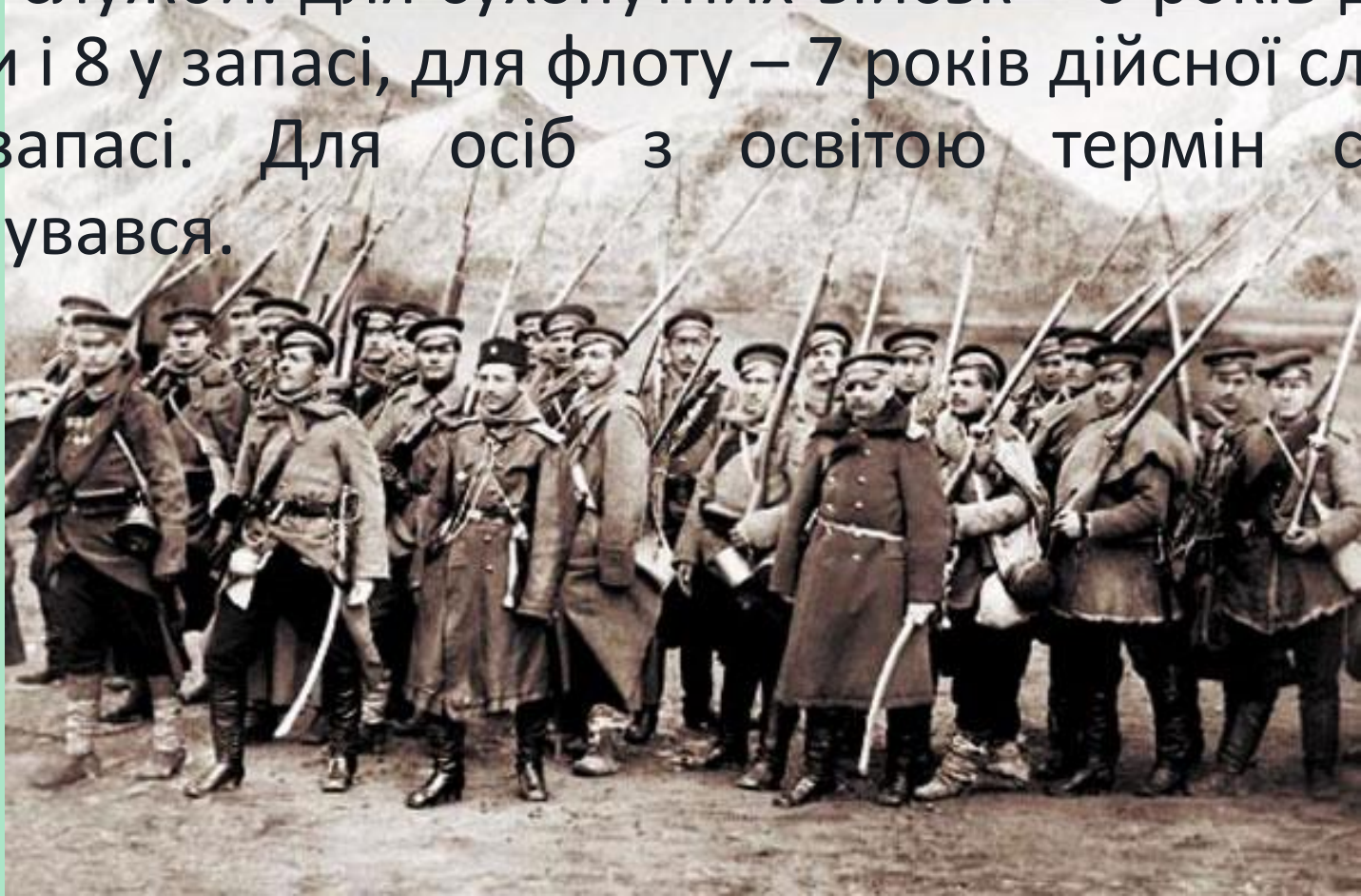
ВІЙСЬКОВА РЕФОРМА

У 1864 р. було реорганізовано структуру збройних сил.

В ході військово-судової реформи (1867 р.) було утворено три ланки військових судів: полкові, військово-окружні та головний військовий суд .

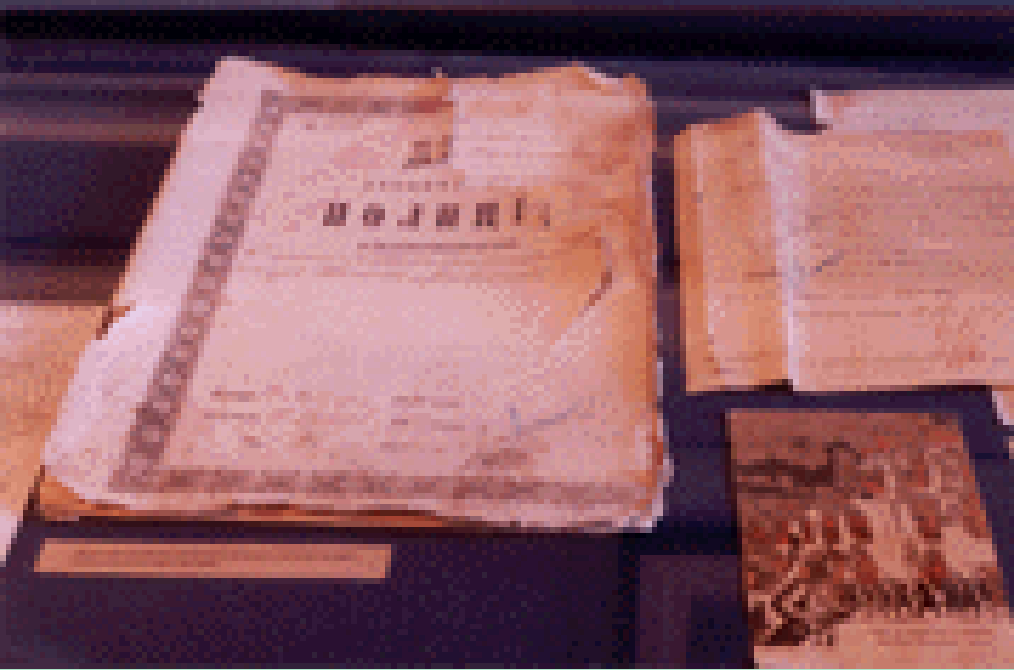
Статут про військову повинність, затверджений царем 1 січня 1874 р. , скасував рекрутську повинність і запровадив загальну військову повинність. Всі чоловіки імперії з 21 року незалежно від стану призивалися на службу по жеребу. Скоротилися строки служби: для сухопутних військ – 6 років дійсної служби і 8 у запасі, для флоту – 7 років дійсної служби і 3 у запасі. Для осіб з освітою термін служби скорочувався.

Скасовувалися кадетські корпуси (для навчання дітей дворян). Було засновано військові училища, для підготовки офіцерського складу - військові академії, а також морське училище. Відповідно до нових вимог було реорганізовано військове міністерство. Здійснювалося переозброєння армії сучасними гвинтівками та артилерією.

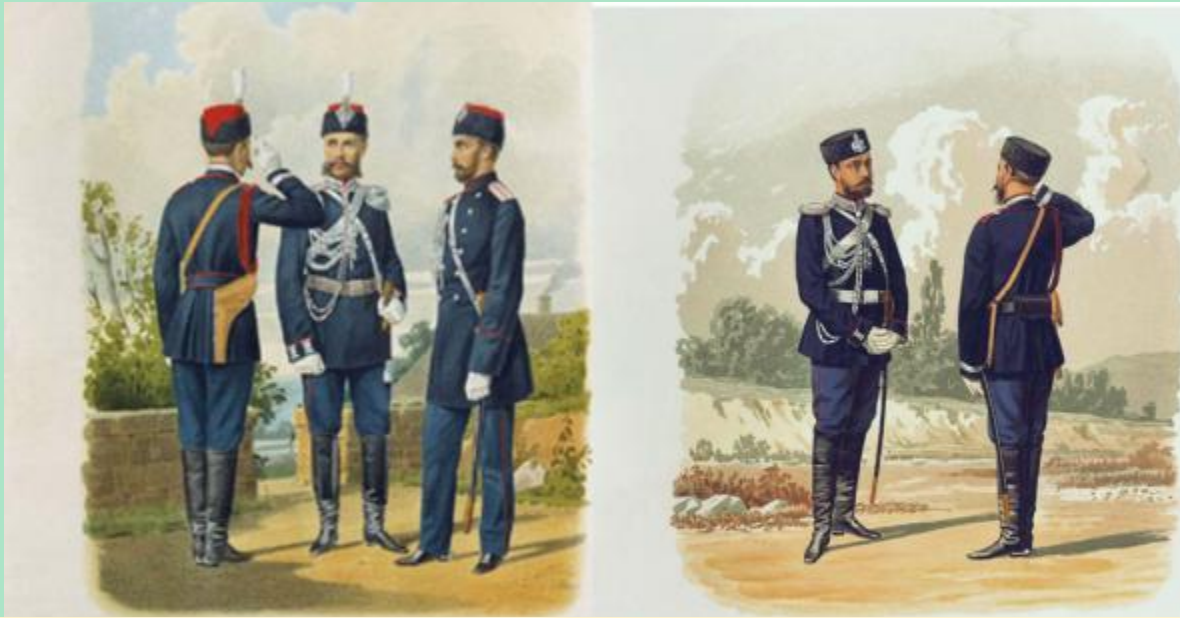

РЕОРГАНІЗАЦІЯ ПОЛІЦІЇ

25 грудня 1862 р. були видані “Тимчасові правила про устрій поліції в містах і повітах імперії”.

Створювалася централізована ієрархічна система місцевої поліції.

У складі міської поліції запроваджувалися відділення кримінального розшуку.

У 1880 р. був створений департамент державної поліції МВС, на який покладалися справи про державні злочини, нагляд за діяльністю поліцейських установ, охорона громадської безпеки і порядку.

ТЮРЕМНА РЕФОРМА

Арестант

У 1879 р. була здійснена централізація управління місцями позбавлення волі. У складі МВС було створено **Головне тюремне управління.**

Наприкінці ХІХ ст.
відбулися зміни в
системі місць покарань:

- Скасували гамівні будинки, боргові в'язниці, будинки праці, арештантські роти.
- В 70-х роках були створені **центральні** – великі в'язниці з центральним підпорядкуванням (тобто в підпорядкуванні Головного тюремного управління) для ізоляції учасників революційного руху.
- Зросла кількість каторжних в'язниць (головним чином, у Сибіру).

- Використана література:
- Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник / О.М. Джужа, Т.А. Третьякова, В.С. Калиновський, О.І. Анатольєва та ін. – К.: НАВС, 2012.
- Тематичний довідник з історії держави і права зарубіжних країн / Т.А. Третьякова, О.І. Анатольєва, С.В.Губар. – К., 2007.
- История государства и права зарубежных стран: Учебник для вузов: В 2 ч. / Под ред. Н. А. Крашенинниковой, О. А. Жидкова. - М., 1998-1999.
- История государства и права России. Учебник / Под ред. С. А. Чибиряева.- М., 1998.
- Телькінен Т. Е. Модернізація правового стану станів у Російській імперії в контексті відносин держава – суспільство (друга половина ХІХ – початок ХХ століття): монографія. – Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2013.